

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH POSADZKI KOŚCIÓŁA PARAFILANEGO PW. ŚW. ANNY W DŁUGICH (GM. CHOCIWEL)

ADRES: Długie, gm. Chociwel, pow. stargardzki, woj. zachodniopomorskie

Nr rej. A – 1785, z dn. 05.11.2018r.

ZAKRES OPRACOWANIA: opis obiektu, stan zachowania, program prac konserwatorskich, dokumentacja fotograficzna

AUTOR: mgr Klaudia Czajewska – dyplomowany konserwator zabytków

mgr Klaudia Czajewska
dyplomowany konserwator zabytków
tel. 602-136-347

Dzieło chronione prawem autorskim

Szczecin, 2024 r.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie.....	3
2. Opis obiektu.....	3
3. Stan zachowania.....	4
4. Technologia obiektu.....	5
5. Cele i założenia konserwatorskie.....	5
6. Program prac.....	6
7. Uwagi końcowe.....	7
8. Dokumentacja archiwalna.....	8
9. Dokumentacja fotograficzna.....	9

1. RYS HISTORYCZNY

Kościół wzniesiony w XIV w. jako świątynia salowa, prawdopodobnie bez wieżowa. Do XIX wieku niewiele wiadomo o jego historii. W 1892 r. przeprowadzono gruntowny remont i przebudowę kościoła. Do wieży dobudowano szczyt oraz dwie boczne przybudówki, do korpusu nawowego dostawiono absydę, ujętą po bokach pastoforiami, a także przemurowano wschodni szczyt świątyni. Ówczesnie również wykonano obecnie widoczną więźbę dachową wraz z wysokim stropem. Do czasów II Wojny Światowej obiekt był świątynią protestancką. Po przybyciu Polaków na dane tereny stał się kościołem rzymskokatolickim (wówczas rozmontowano również emporę boczne). Od 1945 r. należał do parafii w Chociwlu, w 1985 r. została ustanowiona oddzielna parafia.

2. OPIS OBIEKTU

Kościół został zbudowany w środkowej części wsi, na pierwotnym placu wiejskim. Jest to świątynia w stylu neogotyckim, nie orientowana. Obiekt posadowiony jest na fundamentach z kamieni polnych. Pod dobudowanymi częściami kościoła (absyda, pastoforia, wieża) znajduje się podmurówka z regularnie obciosanych granitowych bloków zwieńczonych jedną główkową warstwą cegieł. Ściany obwodowe korpusu nawowego zbudowane z kamieni polnych, oryginalnie zespojonych zaprawą wapienną. Ściana wschodnia została obmurowana cegłą klinkierową podczas remontu w 1892 r. Dobudówki oraz wieża murowane z czerwonej cegły ceramicznej. Od północy kwadratowa wieża, zwieńczona dachem strzelistym, a od południa wyodrębnione prezbiterium w formie apsydy z dwoma pastoforiami po bokach. Obiekt przykryty dwuspadowym dachem. Więźba krokwiowo - jętkowa, wieszarowa. Słupy pojedynczej ściany stolcowej osadzone w jętkach. Od ich górnej części ku dołowi idą długie zastarzały, których stopy osadzone są w kulawkach, ułożonych poprzecznie na koronie ścian obwodowych. Stopy krokwi osadzone są w właśnie w kulawkach spiętych płatwiami. Krokwie wzmocnione są również płatwiami pośrednimi na wysokości powały stropu. Zastarzały więźby dachowej są wsparte u dołu krótkimi słupkami, osadzonymi w zakończeniach kulawek, które są wsparte ozdobnie profilowanymi mieczami. Nawa przykryta stropem zwierciadlanym. Deski powały nabite są na jętki i zastrzały więźby dachowej. Odsłonięte fragmenty więźby dachowej (miecze, kulawki, słupki wspierające zastrzały) są zdobnie profilowane. Kulawki połączone są metalowymi ściągami na osi N-S. elementy konstrukcyjne stropu pomalowane są brązową farbą olejną, natomiast deski powały na białą. Z zabytkowego wyposażenia pozostały empora oraz ławki.

W środku znajduje się kilkanaście rodzajów posadzek (chaos stylistyczny) z różnych epok. W przyziemiu wieży i po bokach od emporą posadzka ceglana, w nawie kościoła posadzka z heksagonalnych czarno – białych płytek kamionkowych (w miejscach byłych ciągów komunikacyjnych) oraz wylewka cementowa pomalowana białą, pożółkłą farbą olejną (w miejscu, gdzie kiedyś stał środkowy rząd ławek). W obrębie prezbiterium/apsydy poziom posadzki jest podwyższony względem nawy o ok. 40 cm. Za stołem posoborowym znajduje się stara kwadratowa czerwona posadzka ceglana, otoczona nową posadzką z płytek terakotowych w odcieniach brązu.

3. STAN ZACHOWANIA

Podłoga kościoła składa się z kilku posadzek powstałych w różnym czasie. Panuje chaos stylistyczny i wszystko wygląda nieestetycznie. Obecna jest zarówno wylewka cementowa pomalowana kilkakrotnie farbą olejną, stare heksagonalne płytki kamionkowe, współczesne płytki terakotowe, historyczna ceglana posadzka, a także posadzka z kwadratowych płytek ceramicznych, również o charakterze historycznym.

Historyczna ceramiczna posadzka w kształcie kwadratów zachowana w części środkowej prezbiterium. Wokół prezbiterium znajduje się wylewka cementowa, a na niej położona nowa terakota w odcieniu brązowym. W przyziemiu wieży i po bokach od emporą historyczna posadzka ceglana. Wymaga prac konserwatorskich. Podłoga jest zszarzała, a na jej powierzchni widoczne są odspojenia, obicia, ubytki i spękania. W środku nawy pierwotnie znajdowały się ławki, ale w czasach powojennych zostały usunięte. Na ich miejscu znajduje się wylewka cementowa pomalowana kilkakrotnie białą farbą olejną. Farba jest pożółkła, w wielu miejscach łuszczy się i odspaja. W miejscach, gdzie były kiedyś ciągi komunikacyjne nawy (przejścia pomiędzy ławkami) na wylewce cementowej położone są heksagonalne czarno – białe płytki kamionkowe. Obecnie zszarzałe, widoczne są na nich ubytki i spękania, obtłuczenia. Wylewki nie ma pod ławkami, które znajdują się pod ścianami (wschodnią i zachodnią), pod nimi znajduje się podsyпка z piasku. Dane ławki mają charakter historyczny. Ławki drewniane posadowione są na drewnianych cokołach, w których znajdują się wywietrzniki. Wywietrzniki zapewniają nie tylko odpowiednie przewietrzanie ław, ale także tworzą „poduszkę powietrzną” pod ławkami, dzięki czemu tworzy się bariera izolująca od zimna i wilgoci. W związku z czym znacząco hamują proces degradacji. Na całej powierzchni podłogi widoczne są zszarzenie powierzchni wtórnych płytek, a także ubytki, spękania, odspojenia i wyszczerbienia.

Wylewka cementowa oraz wtórne płytki terakotowe stanowią element obcy dla zabytkowego wystroju świątyni i samej bryły kościoła. **Na podłodze pierwotnie znajdowała się**

najprawdopodobniej posadzka ceglana ułożona równo bądź w jodelkę – bazując na obiektach z danego regionu oraz o analogicznej stylistyce. To zostanie rozstrzygniętej podczas prac (delikatnego usuwania wtórnych posadzek). Wtórne podłogi należy skuć i przywrócić podłogę z ozdobnej ceglanej posadzki. Przed skuciem całkowicie terakoty i ceglanej wylewki nie jesteśmy w stanie określić stopnia zachowania cementowej posadzki pod nią. Bazując na doświadczeniu z innych obiektów oraz z uwagi na fakt, że cement jest zazwyczaj bardzo skonsolidowany z podłożem nawet bardzo ostrożne odkuwanie cementu powoduje ogromne uszkodzenia ceglanej posadzki, prawdopodobnie będzie to max. do ok. 15 %. Dlatego zakłada się delikatne i uważne zbitcie całości cementu i terakoty, odzyskanie możliwie jak największej ilości płytek, a następnie uzupełnienie nowymi płytkami ceramicznymi – wykonanymi na wzór starych (płytki ceglane, wypalane, pełne) z cegielni.

4. TECHNOLOGIA OBIEKTU

Posadzka wykonana z grubych wypalanych ceramicznych płytek posadzkowych kształcie kwadratu (prezbiterium) i cegły (prawdopodobnie cała nawa) ułożonych na piaskowej podsypce. Następnie wtórnie wylano cement i ułożono współczesne płytki kamionkowe oraz terakotowe.

5. ZAŁOŻENIA I CELE KONSERWATORSKIE

Celem konserwacji jest celu uporządkowanie posadzki kościelnej, co wiąże się z zahamowanie procesów niszczących materię zabytkową obiektu oraz odsłonięcie pierwotnego opracowania estetycznego wnętrza obiektu. Program prac zakłada ostrożne usunięcie z wnętrza świątyni szkodliwej wtórnej cementowej wylewki i wtórnych płytek kamionkowych oraz terakotowych, odzyskanie części starej posadzki i dosztukowaniu nowej. Oprócz przywrócenia wartości estetycznej (ujednolicenie podłogi) prace mają także szeroko rozumiana wartość poznawczą i historyczną o elementach znajdujących się pod posadzka kościoła.

Wszystkie naprawy będą opierały się na tradycyjnych metodach rzemieślniczych, łącząc współczesne rozwiązania inżynierskie tak, aby nie naruszały historycznego obrazu zabytku, a zastosowane materiały będą miały podobne właściwości fizyko – chemiczne do oryginalnej substancji zabytku.

Pożądane efekty po pracach:

- zachowanie wartości dawności,
- zachowanie zastanej formy,
- zachowane oryginalnej substancji i jej dominacja nad dodanymi uzupełnieniami.

6. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Ławek kościelnych nie należy ruszać – są przymocowane na stałe. Mają wartość historyczną. Pod spodem znajdują się wywietrzniki, które nie tylko zapewniają odpowiednie przewietrzanie ław, ale także tworzą „poduszkę powietrzną” pod ławkami, dzięki czemu tworzy się bariera izolująca od zimna i wilgoci. W związku z czym znacząco hamują to proces ich degradacji.
2. Inwentaryzacja opisowa i fotograficzna posadzki po usunięciu wtórej terakoty i cementowej wylewki. Inwentaryzacja pozwoli na określenie ilości brakujących elementów oraz dalsze postępowanie konserwatorskie. Najprawdopodobniej cementowa wylewka jest bardzo mocno skonsolidowana z historycznym podłożem.
3. Demontaż posadzki należy zacząć w jednym kierunku. W pierwszym etapie należy usunąć terakotę, następnie ławy cementowe/betonowe.
4. Selekcja płytek posadzkowych ze względu na stan zachowania. Płytko po inwentaryzacji proponuje się rozdzielić na kilka kategorii:
 - I. Płytki o w stanie dobrym/ niewielkich ubytkach.
 - II. Płytki o dużych ubytkach, popękane, o zniszczonej powierzchni;
 - III. Płytki nie nadające się do powtórnego użycia (o dużym stopniu uszkodzenia i spękania, które dyskwalifikują je do przywrócenia na posadzkę).
5. Wstępne oczyszczenie płytek posadzki mechanicznie przy pomocy pary wodnej (wytwornica pary). Pozwoli to usunąć z powierzchni „ceramik” wszystkie tłuste nawarstwienia.
6. Odwrocie oczyścić przy pomocy strumienia wody pod kontrolowanym ciśnieniem. Pozostałe resztki zaprawy na odwrocie należy usunąć ostrożnie (ciągle kontrolując proces) dłutami.
7. Fragmenty betonu pozostające na krawędziach płytek należy usunąć mikroszlifierką lub szlifierką o regulowanych obrotach. Usuwanie dłutem tych elementów spowoduje wyłamanie większych fragmentów ceramiki z płytek.
8. Klejenie pęknięcia płytek żywica epoksydową ewentualnie kotwą chemiczną.
9. Szlifowanie powierzchni płytek w celu przywrócenia im powierzchniowego poleru. Należy wykonać to mechanicznie papierem ściernym o bardzo drobnej gradacji (Ostatni szlif należy wykonać papierem o gradacji 600). Szlifowanie nie może uszkodzić powierzchni zabytkowych płytek ceramicznych. Dopuszcza się pozostawienie na powierzchni płytek głębszych zarysowań i wżerów. Szlifowanie

tych uszkodzeń spowodowałby powstanie dodatkowych wgłębień (oprócz naniesionego wzoru) w powierzchni płytek.

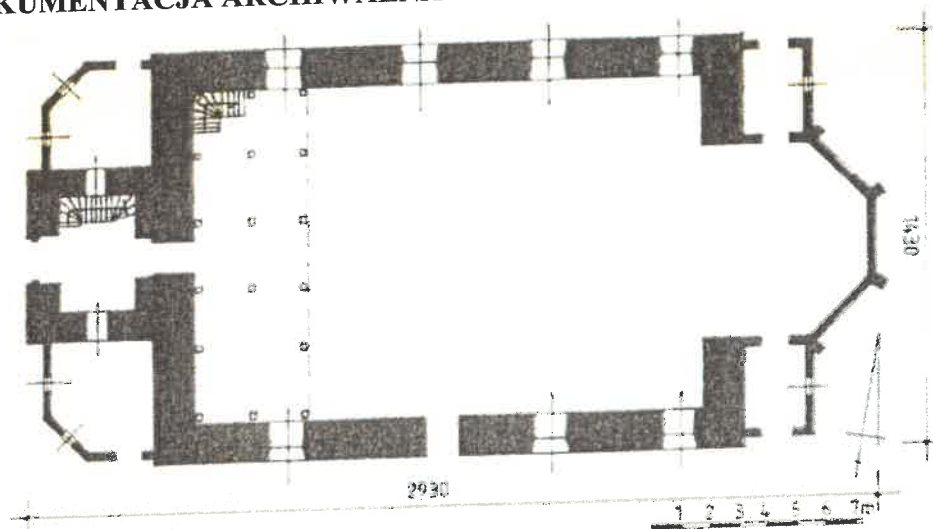
10. Uzupełnienie ubytków należy wykonać w masie barwionej lub za pomocą żywic epoksydowych niezółknących z dodatkiem kruszyw frakcjonowanych marmurowych i odpowiednich suchych pigmentów. Uzupełnienia po związaniu należy opracować (wyszlifować).
11. Powtórne położenie posadzki i uzupełnienie ubytków płytek. Płytki kategorii I. należy układać w miejscach widocznych, reprezentacyjnych. Ważne jest, żeby te płytki były w jednym miejscu. Kategoria II należy układać w miejscu o mniejszym natężeniu ruchu. Płytki należy układać na zaprawie mineralnej na bazie trasowo – wapiennej (np. Optosan firmy Optolith lub równoważna).
12. Brakujące połączenie posadzki należy wykonać nowymi płytkami wypalonymi pochodzącymi z cegielni. Inwentaryzacja przeprowadzona przed rozpoczęciem prac powinna ustalić ilość brakujących płytek. W dokumentacji powykonawczej należy zaznaczyć miejsc uzupełnienia nowymi płytami i pozostawienia starych.
13. Fugowanie posadzki fugą wapienną (np.: firmy Optolith lub Remmerris lub inną równoważną). Opracowanie powierzchni powinno być gładkie.
14. Zabezpieczenie powierzchni posadzki (preparatem Remmers Funcosil OFS Impregnat lub równoważnym).

7. UWAGI KOŃCOWE

1. Wszystkie decyzje, których skutki mogą wpłynąć na powstanie zmian w wyglądzie obiektu muszą uzyskać akceptację komisji konserwatorskiej (Inspektorów WUOZ w Szczecinie).
2. Prace dotyczące obiektu należy powierzyć firmie, posiadającej doświadczenie w tego typu pracach na obiektach zabytkowych.
3. Należy zobowiązać przyszłego Wykonawcę do wykonania dokumentacji opisowej i fotograficznej obejmującej przebieg i rezultat konserwacji.
4. Prace konserwatorskie powinny być prowadzone ze względów technologicznych przy temp. minimalnej powyżej +5 °C.
5. Korzystać tylko ze sprawdzonych i atestowanych materiałów budowlanych i preparatów konserwatorskich. Przedstawione w dokumentacji nazwy materiałów, urządzeń czy producentów mają charakter poglądowy i mają na celu jedynie określenie parametrów i standardów wykonania przedmiotu niniejszego

programu prac konserwatorskich. Autor opracowania nie ogranicza w żaden sposób możliwości wykorzystania innych materiałów czy urządzeń niż wskazane w dokumentacji, równoważnych pod względem technologicznym i jakościowym, po uzyskaniu akceptacji nadzoru konserwatorskiego.

8. DOKUMENTACJA ARCHIWALNA

Rzut kościoła (źródło: [www: https://zabytek.pl](https://zabytek.pl))

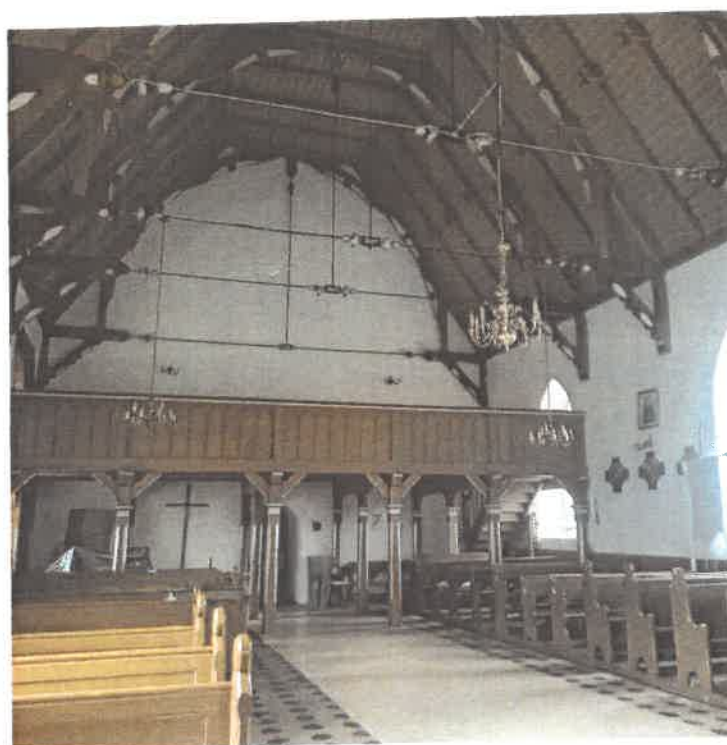

Kościół św. Anny lata 1920-1930 (źródło: <https://www.cyfrowearchiwum.com>)

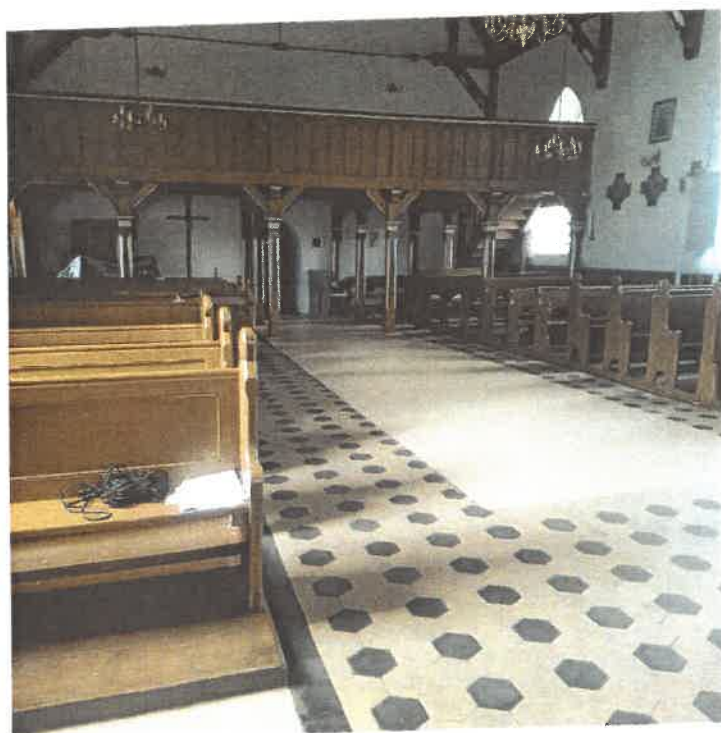
9. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot.1. Widok na kościół parafialny w Długim

Fot.2. Widok na zabytkową empore oraz ozdobny strop.

Fot.3. Posadzka w nawie – wylewka cementowa pomalowana na białą farbą olejną w miejscu, gdzie kiedyś stał rząd środkowych ławek oraz heksagonalne czarno – białe płytki kamionkowe ułożone w „byłych” ciągach komunikacyjnych pomiędzy ławkami

Fot.4. Posadzka nawy – wtórna wylewka cementowa pomalowana farbą olejną i płytki heksagonalne. W tle część prezbiterialna z współczesnymi płytkami terakotowymi i ceglanyymi za ołtarzem posoborowym.

Fot.5. Posadzka nawy – wtórna wylewka cementowa pomalowana farbą olejną i płytki heksagonalne. W tle część prezbiterialna z współczesnymi płytkami terakotowymi i ceglanymi za ołtarzem posoborowym.

Fot.6. Prezbiterium – współczesna posadzka terakotowa. W części za posoborowym stołem ołtarzowym historyczna z kwadratowych płytek ceramicznych.

Fot.7. Historyczna posadzka ceglana znajdująca się w kącie pod emporą.

Fot.8. Historyczna posadzka ceglana pod emporą – przykryta płytą dyktową.

Fot.9. i Fot .10. Ławki znajdujące się na podestach z oryginalnymi wywietrznikami, znajdującymi się nimi.

Fot.11. Widok z bliska na mnogość posadzek znajdujących się w jednym obiekcie (powodują chaos stylistyczny). Z lewej: wylewka cementowa pomalowana kilkukrotnie pożółkłą farbą olejną (w miejscu, gdzie pierwotnie stały ławki). Z prawej: czarno – białe spękane płytki kamionkowe w miejscach byłych ciągów komunikacyjnych w nawie. U dołu współczesne płytki terakotowe.